

ВИВЧЕННЯ СТРУКТУРИ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ У 2006-2012 рр.

О.М.Ейсман,

студентка VI курсу Економіко-статистичного факультету Національної академії статистики, обліку та аудиту Державної служби статистики України

Якість життя населення в основному залежить від його сукупних доходів, що формуються з грошових та натуральних надходжень до сімейного бюджету: оплати праці, доходів від підприємницької діяльності, доходів від особистого господарства, пенсій, стипендій, різних допомог тощо. Від рівня доходів населення безпосередньо залежить рівень його забезпечення матеріальними та культурними благами, стан здоров'я і відтворення робочої сили.

Проблеми доходів і рівня життя населення посідають провідне місце у системі управління трудовим потенціалом суспільства. Саме тому необхідно розглянути їх джерела, структуру, види тощо.

Доходи населення – це сукупність грошових коштів та натуральних надходжень, спрямованих на підтримку фізичного, морального, економічного та інтелектуального стану людини і на задоволення їх потреб [5].

Доходи населення в ринковій економіці мають вагомe значення і виконують такі функції:

- 1) добробуту – забезпечують певний рівень життя населення;
- 2) мотиваційну – сприяють ефективному включенню до виробничого процесу шляхом створення системи нових стимулів;
- 3) соціальну – формують відповідну якість життя, що охоплює умови праці, життя і відпочинку, соціальні гарантії та забезпеченість, охорону правопорядку і дотримання прав людини, природно-кліматичні умови і стан навколишнього середовища, наявність вільного часу та ін. [2].

В залежності від певних ознак, доходи мають свою класифікацію.

Залежно від форми отримання розрізняють грошові та натуральні доходи. Формування грошових доходів здійснюється за рахунок оплати праці працівників, виплати із соціальних фондів, підприємницьких доходів, доходів від власності, доходів від особистого підсобного господарства та індивідуальної трудової діяльності, інших доходів (аліментів, гонорарів, благодійної допомоги тощо). Грошові доходи поділяються на загальні й чисті.

Загальні доходи містять усі надходження і розраховуються до сплати єдиного соціального внеску і податку на доходи фізичних осіб.

Чисті доходи населення – результат перерозподільних процесів. Це ті доходи, що залишаються після здійснення зазначених платежів. Чисті доходи коригуються з урахуванням натуральних соціальних трансфертів.

Натуральні доходи включають продукцію особистого підсобного господарства, що використовується на особисте споживання, трансферти в натуральній формі, а також заробітну плату в натуральній формі.

Виділяють номінальні і реальні доходи.

Номінальні доходи – це величина нарахованих виплат і натуральних видач.

Реальні доходи – це номінальні доходи, скориговані на зміни цін на товари і тарифів на послуги. Їх величина залежить від величини номінальних доходів та рівня заробітної плати.

Залежно від джерел формування доходи можуть бути трудові, нетрудові, приховані.

Трудовий дохід – це дохід, який отримує працівник у результаті своєї економічної діяльності, як наймана робоча сила чи у разі самостійної зайнятості. Види трудових доходів: доходи від основної роботи за наймом, доходи від вторинної зайнятості.

Нетрудові доходи являють собою отримання спадщини, виграшів, дивідендів від цінних паперів, а також від діяльності, що ведеться з відхиленнями від чинних у державі правових норм і норм моралі. У сучасних умовах значна частина доходів є прихованою [1].

Залежно від циклів життєдіяльності людини розрізняють доходи, отримані:

- до участі в праці;
- від участі у трудовій, підприємницькій, громадській діяльності;
- тимчасово непрацюючими;
- після завершення трудової діяльності.

Добробут населення характеризується сукупними доходами.

Сукупний дохід є основним показником матеріального забезпечення населення і включає всі види грошових доходів, а також вартість натуральних надходжень, отриманих від особистого підсобного господарства і використаних на особисте (домашнє) споживання [5].

Так, основним елементом у структурі сукупних доходів є заробітна плата.

Оплата праці – це винагорода за виконану роботу, а також оплата відпусток, святкових днів та іншого невідпрацьованого часу відповідно до трудового законодавства і колективних договорів. Окрім того, до цієї статті доходів відносять стимулюючі доплати і надбавки, премії й одноразові

заохочувальні виплати, компенсаційні виплати, пов'язані з режимом роботи й умовами праці тощо. Розмір заробітної плати, регулярність її виплат найбільшою мірою визначає рівень життя населення, особливо його частини з низькими доходами. Своєчасність виплат заробітної плати – один із найважливіших факторів соціально-політичної ситуації в Україні.

Другим елементом у структурі сукупних доходів є соціальні трансферти. До них належать:

- пенсії;
- соціальна допомога;
- стипендії;
- страхові компенсації;
- відшкодування витрат інвалідам;
- відшкодування збитків репресованим громадянам.

В умовах ринкової економіки дедалі більшого значення набуває дохід від підприємницької діяльності, що являє собою винагороду підприємцю за виконання ним своїх функцій. Цей дохід формується за рахунок частини прибутку, що залишається у розпорядженні підприємця після виплати процентів за кредит і повністю залежить від ефективності господарювання [5].

Іще одним важливим елементом є доходи від власності, що включають:

- доходи населення від продажу нерухомості на вторинному ринку житла;
- завчасну компенсацію за вкладами громадян у банках і кредитних закладах;
- відсотки за вкладами вкладникам кредитних організацій та Нацбанку України;
- виплати доходу за державними та іншими цінними паперами Національним банком і кредитними організаціями [7].

В Україні у 2006-2012 рр. у структурі сукупних доходів домогосподарств близько 90% становили грошові доходи (табл. 1). Частка грошових доходів домогосподарств у 2012 р. збільшилася в порівнянні з 2006 р. на 4,0 п.п. Хоча спостерігається зниження частки грошових доходів домогосподарств у 2008 р. (на 1,1 п.п. в порівнянні з 2007 р.). Це різке зниження грошових доходів населення було наслідком фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр.

Основним джерелом доходів домогосподарств в Україні є оплата праці, мінімальне значення частки якої було 47,9% у 2009 та 2010 рр., а максимальне – 50,9% у 2012 р.

Потрібно відзначити, що починаючи з 2007 р. частка заробітної плати в структурі доходів населення зменшувалася. Якщо в 2007 р. вона становила 50,6%, то в 2011 р. 49,3%. В розвинутих країнах цей показник повинен

Вивчення структури доходів домогосподарств України у 2006-2012 рр.

становити 60-70%. Однак за цей період збільшувалася частка соціальної допомоги та ін. одержаних поточних трансфертів з 23% в 2007 р. до 27,1% у 2012 р. Це означає, що населення почало перебувати в більшій залежності від держави. Значною є і грошова допомога від родичів, інших осіб та інші грошові доходи, у 2011 р. їх частка зросла до 7,3% (табл. 1).

Таблиця 1

Структура сукупних доходів домогосподарств в Україні за 2006-2012 рр. [4]

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Сукупні доходи в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	1611,7	2012,1	2892,8	3015,3	3469,1	3841,7	4134,2
Структура сукупних доходів домогосподарств	відсотків						
Грошові доходи	87,6	89,0	87,9	88,5	90,1	89,9	91,6
- оплата праці	48,4	50,6	49,	47,9	47,9	49,3	50,9
- доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості	4,6	5,2	5,3	5,1	6,2	4,6	4,1
- доходи від продажу сільськогосподарської продукції	3,8	3,6	3,3	2,9	3,4	3,2	2,9
- пенсії, стипендії, соціальні допомоги, надані готівкою	23,7	23,0	23,1	26,0	25,9	25,5	27,1
- грошова допомога від родичів, інших осіб та інші грошові доходи	7,1	6,6	6,8	6,6	6,7	7,3	6,6
Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель	5,4	4,8	4,0	4,6	4,8	4,5	3,6
Пільги та субсидії безготівкові на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива	0,6	0,7	0,5	0,6	0,5	0,6	0,5
Пільги безготівкові на оплату товарів та послуг з охорони здоров'я, туристичних послуг, путівок на бази відпочинку тощо, на оплату послуг транспорту, зв'язку	0,6	0,5	0,5	0,6	0,5	0,5	0,5
Інші надходження	5,8	5,0	7,1	5,7	4,1	4,5	3,8

Тож, як ми бачимо, у структурі джерел сукупного доходу сімей за останні роки відбулися певні зміни (табл.1). Зміни у структурі визначимо за допомогою коефіцієнта Гатєва [3]

$$K_{Gateva} = \sqrt{\frac{\sum (d_{1j} - d_{0j})^2}{\sum (d_{1j}^2 + d_{0j}^2)}}$$

та індексу Рябцева [6],

$$I_{Ryabtsev} = \sqrt{\frac{\sum (d_{1j} - d_{0j})^2}{\sum (d_{1j} + d_{0j})^2}}$$

де d_{1j}, d_{0j} – частки j -ої сукупності на період t (базовий – 0, звітний – 1) (табл. 2). Де за базу порівнянь береться структура доходів населення за 2006 р.

Таблиця 2

Міра структурних зрушень сукупних доходів домогосподарств

Роки	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kg	0,033	0,031	0,035	0,043	0,033	0,064
Iг	0,024	0,022	0,025	0,030	0,024	0,045

Тож, найбільші зміни у структурі відбулися у 2012 р. ($Iг = 0,045$, $Kg = 0,064$), хоча за шкалою міри суттєвості структурних зрушень за $Iг$ (0,031-0,070) вважається, що рівень різниці структури дуже низький. А значення коефіцієнта Гатєва, при відсутності розбіжності в структурі, наближається до “0”. Тому проведені розрахунки засвідчили, що у цілому протягом досліджуваного періоду структура сукупних доходів домогосподарств не зазнала істотних змін.

У структурі сукупних доходів проявляється політика держави, спрямована на те, щоб в умовах ринкової економіки кожна працездатна людина сама відповідала за свій матеріальний добробут.

Очевидно, що для пожвавлення економіки необхідне формування платоспроможного попиту через збільшення частини доходів населення в загальній сумі доходів суспільства – ВВП. В основному, для реанімації внутрішнього ринку та підтримки вітчизняного виробника стратегічно важливо підвищувати доходи найбільш бідної і середньої частини населення. Збільшення і, звичайно, своєчасна виплата зарплати, пенсій, стипендій та інших соціальних виплат, є необхідним для підйому економіки.

Використані джерела

1. Столяров Г.С., Огай М.Ю. Соціальна статистика: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2003. – 195 с.
2. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія – К., 2008. – 467с.
3. Елисеєва И.И., Юзбашев М.М.: Общая теория статистики: Учебник / Под ред. чл.-корр. РАН И.И.Елисеевой. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 480 с.: ил.
4. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Васильченко В.С., Гриненко А.М., Грішнова О.А., Керб Л.П. Управління трудовим потенціалом – Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 403 с.
6. Єріна А.М., Пальян З.О. Теорія статистики: Практикум. – К.: Товариство “Знання”, 2009. – 255с.
7. Завіновська Г.Т. Економіка праці: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 300 с.

Анотація

У статті автором розкривається сутність доходів та їх функції. Проаналізовано структуру сукупних доходів домогосподарств та міру їх структурних зрушень за 2006-2012 рр.

Ключові слова: доходи, функції, структура, доходи домогосподарств.

Аннотация

В статье автором раскрывается сущность доходов и их функции. Проанализирована структура совокупных доходов домохозяйств и степень их структурных сдвигов за 2006-2012 гг.

Ключевые слова: доходы, функции, структура, доходы домохозяйств.

Summary

In this article the author reveals the essence of income and their functions. The structure of total household income and the extent of structural changes for the years 2006-2012.

Keywords: the essence, the income, the structure, the household income.

